

Opiskelijan oikeus toimeentulotukeen – voidaanko opiskelijan perusosaa pienentää?

Helsingin sosiaaliviraston johtava lakimies Tapio Rätty käsittelee palstalla sosiaalihuollon ajankohtaisia lakikysymyksiä. Lukijat voivat lähettää toiveita palstalla käsiteltävistä aiheista lehden toimitukseen.

I Opiskelijalla on oikeus toimeentulotukeen, jos sen myöntämisen edellytykset täyttyvät. Vastaavasti perusosaa voidaan joissakin tapauksissa pienentää.

Perustuslain 19 §:n mukaan jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Sillä tarkoitetaan sellaista tulotasoa ja palveluja, joilla turvataan ihmisarvoisen elämän edellytykset. Tätä perusoikeutta toteutetaan muun muassa toimeentulotuel-la, josta on säädetty toimeentulotukilaisissa.

Toimeentulotuki on kuitenkin määrältään suurempi ja saamis-edellytyksiltään laajempi kuin perustuslaissa turvattu oikeus vähimmäistoimeentuloon.

Toimeentulotukilain 2 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada toimeentulotukea, jos hän on tuen tarpeessa eikä voi saada toimeentuloa ansiotyöllään, yrittäjätoiminnallaan, toimeentuloa turvaavien muiden etuuk-sien avulla, muista tuloistaan tai varoistaan, häneen nähden elatusvelvollisen henkilön huolenpidolla tai muulla tavalla. Toimeentulotukilain 2 § puolestaan säättää jokaiselle velvollisuuden kykynsä mukaan pitää huolta itsestään ja omasta elatuksestaan.

Toimeentulotukilain 10 §:ssä on säädetty toimeentulotuen perusosan pienentämisestä. Siihen voidaan ryhtyä, jos säännöksessä tarkoitettut edellytykset täyttyvät.

Toimeentulotukilain 20 §:ssä

on puolestaan säädetty siitä, milloin toimeentulotuki voidaan periä saajaltaan tai häneen nähden elatusvelvolliselta takaisin.

Opintotuki ensisijainen

Opiskelijan ensisijainen toimeentuloa turvaava tukimuoto on opintotuki, johon kuuluvat opintoraha, asumislisä ja opintolainan valtiontakaus. Koska toimeentulotuki on luonteeltaan viimesijainen, opintoja ei voida pääsääntöisesti rahoittaa sillä.

Toimeentulotukilaisissa ei ole kuitenkaan suljettu mitään ryhmää lainsoveltamisen ulkopuolelle. Tuen tarve on siis aina ratkaistava tapauskohtaisesti kunkin hakijan yksilöllisen tilanteen mukaan. Tämä merkitsee sitä, että myös opiskelijalla on oikeus toimeentulotukeen, jos sen myöntämisen edellytykset täyttyvät.

Jos henkilön käytettävissä olevat tulot eivät riitä hänen toimeentulotukilain mukaisiin menoihinsa, hän on oikeutettu toimeentulotukeen riippumatta siitä, onko hän opiskelija, yrittäjä tai muu tuen hakija.

Kunnalla ei ole myöskään oikeutta sitoa tuen myöntämistä aikaan, eli määrätä päätöksellään, että toimeentulotukea voidaan myöntää hakijan laiminlyönnin tai muun menettelyn takia vain tietty aika, jonka jälkeen hakemus hylätään kokonaisuudessaan.

Opiskelija voi joutua tilantee-

seen, jossa hän ei voi käytännössä saada opintotukea tai hänellä ei ole riittävästi varoja käytettävissä omaan tai perheensä elatukseen. Esimerkiksi saamatta jääneen opintolainan vuoksi elatuksen puutteessa tosiasiallisesti olevalla henkilöllä voi olla oikeus saada toimeentulotukea.

Oikeus toimeentulotukeen on ratkaistava siitä riippumatta, että ensisijaisen etuuden saamatta jääminen johtuisikin tuen hakijan omasta menettelystä. Korkein hallinto-oikeus katsoi eräessä ratkaisussaan, ettei opintolainaa voitu lukea opiskelijan tuloihin ja varoihin, koska opiskelija ei tosiasiallisesti voinut saada opintolainaa luottohäiriömerkinnän takia (KHO 17.9.1996 T 2900).

Oma menettely voi vaikuttaa tuen suuruuteen

Tuen hakijan, esimerkiksi opiskelijan, omalla menettelyllä voi kuitenkin olla merkitystä tai vaikutusta siihen, minkä suuruisena toimeentulotuki hänelle määrätään.

Toimeentulotukilain 10 §:ssä on säädetty perusosan pienentämisen edellytyksistä. Pienentämismahdollisuus koskee vain perusosaa, ei koskaan lisäosaa.

Toimeentulotukilain 2a §:ssä on puolestaan säädetty jokaiselle velvollisuus ilmoittaa tuen hakijana työvoimatoimistoon ja niistä seuraamuksista, joita tämän ilmoittautumisen laimin-

lyönti voi aiheuttaa. Säännöksen mukaan jos tuen hakija ei ilmoittaudu työvoimatoimistoon työnhakijaksi, hänen toimeentulotuen perusosaansa voidaan pienentää siten, kuin toimeentulotukilain 10 §:ssä on säädetty.

Säännös ei kuitenkaan aseta velvollisuutta päätoimiselle opiskelijalle ilmoittautua työnhakijaksi työvoimatoimistoon lukuun ottamatta koulujen ja oppilaitosten loma-aikoja ja muita vastaavia keskeytyksiä opinnoissa.

KHO katsoi vuoden 2001 ratkaisussaan, ettei opiskelijalta – tuen hakijalta – voitu hylätä toimeentulotukihakemusta sillä perusteella, että hän oli joutunut elatuksen puutteeseen itsestään johtuvista syistä. Tässä tapauksessa opiskelijan oikeus opintotukeen oli päättynyt riittämättömien opintosuoritusten vuoksi.

Sosiaalilautakunta oli hylännyt hakijan toimeentulotukihakemuksen kokonaisuudessaan, koska hakijaa oli tuettu jo 14 kuukauden ajan toimeentulotuelle ja häntä oli ohjattu rahoittamaan opiskelunsa työnteolla.

Opiskelijan ensisijainen toimeentulojärjestelmä on opintotuki. Opiskelijoita ei ole kuitenkaan suljettu pois toimeentulotuen piiristä. Opiskelija voi joutua toimeentulotuen tarpeeseen, jolloin hänellä on oikeus tukeen samoin perustein kuin

muillakin tuen tarpeessa olevilla, KHO totesi ratkaisussaan.

Kun tulkitaan toimeentulotukilain 2 §:n soveltamista, voidaan toimeentulotukilain 1 §:n 1 momentin – toimeentulotuen viimesijaisuus – ja lain 10 §:n ja 20 §:n 1 momentin 2 kohdan säännöksistä päätellä, että tukea ei voida kokonaan evätä henkilöltä sillä perusteella, että hän ei ole hankkinut toimeentuloaan toimeentulotukilain 2 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla, esimerkiksi ansiotyöllään tai muulla tavoin, KHO katsoi ratkaisussaan (20.6.2001 T 1481).

Tästä voidaan vetää se johdtopäätös, että työstä kieltäytymistä – toimeentulotukilain 10 § – ja oman elatusvelvollisuuden laiminlyömistä koskevat säännökset – toimeentulotukilain 20 § – tulevat sovellettavaksi erotuksetta kaikkien toimeentulotukea hakevien kohdalla. Korkein hallinto-oikeus totesi ratkaisussaan, että opiskelijaa, joka ei ole saanut opintotukea riittämättömien opintosuoritusten vuoksi, mutta ei ole hakeutunut ansiotyöhön, ei voida asettaa tässä kohden eri asemaan kuin muita toimeentulotuen hakijoita.

Opiskelijan omalla menettelyllä voi siis olla merkitystä tai vaikutusta siihen, minkä suuruisena tuki hänelle määrätään.

Tukea on myös pienennetty

Opiskelijan oikeutta toimeentulotukeen ja perusosan pienentämistä on käsitelty muutamassa Helsingin hallinto-oikeuden julkaisemattomassa ratkaisussa. Eräässä tapauksessa (Helsingin HalO 26.4.2005, 2 päätöstä) oli kysymys opiskelijasta, jonka opinnot olivat viivästyneet siten, ettei hänellä enää ollut oikeutta

opintotukeen.

Opiskelijalta puuttui opintosuorituksista lähinnä pro gradu -tutkielma, jota hakija oli tehnyt jo usean vuoden ajan. Hallinto-oikeuden päätöksestä ilmeni, että hakijalle oli myönnetty yli kahden vuoden ajan toimeentulotukea opiskelun loppuun saattamiseksi. Opiskelija ei ollut kuitenkaan esittänyt mitään selvitystä siitä, että hän olisi tosiasiallisesti edistynyt opinnoissaan tai että hän olisi suorittanut sellaisia opintoja, jotka voitaisiin lukea osaksi hänen tutkintoaan.

Opiskelijalle oli tämän jälkeen tehty päätös, jossa hänen perusosaansa oli pienennetty 20 prosenttia ja myöhemmin toimeentulotukilain 10 §:n mahdollistamalla tavalla 40 prosenttia. Opiskelijalle oli tehty sosiaalityön suunnitelma, jonka mukaan hänen olisi tullut opiskelujensa ohessa työskennellä osa-aikaisesti.

Hallinto-oikeus katsoi, että opiskelijan edellä kuvattu menettely voidaan rinnastaa siihen, että hän on laiminlyönnillään aiheuttanut sen, ettei hänelle ole voitu tarjota työtä tai työvoimapolitiittista toimenpiteitä. Hallinto-oikeus totesi vielä, että kun opiskelijan asuminen ja välttämätön terveydenhuolto oli turvattu, ei perusosan pienentäminen hänen kohdallaan ollut kohtuutonta.

Tapio Rätty

Ajantasainen lainsäädäntö valtion säädöstietopankissa:
www.finlex.fi

Korkeimman hallinto-oikeuden päätöksiä verkossa: www.kho.fi